

България – САЩ

Огнян Минчев

Посещението на Бил Клинтън в България през ноември 2000 г. бе най-високата точка в развитието на отношенията между България и САЩ. Последователната политика на българските институции след 1996 г. за развитие на добри партньорски отношения между двете страни, особено в областта на сигурността и българската кандидатура за членство в НАТО създаде отношения на доверие и ясно, разумно формулирани пресечни точки на българските национални интереси с политиката на единствената международна свръх-сила. Логистичната подкрепа, която българското правителство оказва на НАТО във военната акция за Косово през 1999 г., въпреки силните настроения на общественото мнение против бомбардировките над Югославия, демонстрира способността на българските политици и институции да взимат непопулярни решения в името на дългосрочни и значими цели. През август 2000 г., правителството на ОДС забрани достъпа до българска територия на няколко бизнесмени, свързани с международния “сенчест бизнес”, чиито действия представляваха пряка заплаха за сигурността на страната, а оттам – и за нейната успешна кандидатура за членство в НАТО.

Всичко това, заедно с общия процес на стабилизиране на институциите и успешната икономическа реформа представляваше внушителния актив, с който Иван Костов тръгна на своето официално посещение във Вашингтон през април 2001 г. не просто като представител на приятелска страна, а като премиер на страна – съюзник на САЩ. Макар, че общият баланс на двустранните отношения бе категорично положителен, проблемите пред двустранните отношения също не бяха малко. Повече от три години продължаваше противоречивата процедура по проектите за електроцентралите “Марица – Изток” 1 и 3, по които се водеха преговори с американските компании “Ентърджи” и АЕС. Военната реформа в българската армия – ключово условие за членство в НАТО – протичаше със забавени темпове. Българските институции – включително съдебната система - не действаха ефективно за ограничаване на корупцията, което пречеше интеграцията на страната в международния инвестиционен пазар.

Посещението на Костов в САЩ бе успешно не само защото потвърди постигнатата общност на цели и интереси, но и заради ясно поетите ангажименти и от двете страни за разрешаване на възникващите проблеми и препятствия. Така например само месец след завръщането на премиера от Вашингтон, договорите с “Ентърджи” и АЕС бяха подписани. Но за развитието на двустранните отношения основно значение придоби проблемът за приемствеността между кабинетът на ОДС и новото правителство на Симеон Саксгобургготски, формирано в резултат от изборната победа на НДСВ само месец по-късно.

Оценявайки външната политика на кабинета на ОДС като “перфектна”, премиерът Сакскобургготски пое ангажимента да продължи ефективното действие на правителството по основните за страната приоритети. Но във външната политика на неговото правителство, в частност – политиката на развитие на двустранните отношения със САЩ се появиха сериозни проблеми. Външният министър на кабинета – Соломон Паси – води изключително активна и последователна политика по всички основни направления, отнасящи се до успешното развитие на отношенията със САЩ и НАТО. Активността на Паси, особено в направлението на съюзническата солидарност на България в антитерористичната коалиция бе наистина перфектна и ефективна (предоставянето на летище Бургас и изпращането на български контингент военнослужещи в Афганистан са най-важните елементи на тази успешна активност). Но и най-успешният външен министър е само частично ефективен когато зад него не стои ясна, последователна и активна стратегия на собственото му правителство във външната политика. Именно липсата на подобна стратегия се очерта като основен дефицит в международната дейност на кабинета Сакскобургготски. Първо, новото правителство прекрати активната балканска политика на България. Ще попитате – какво общо има това с отношенията между България и САЩ? Има много общо. Пред 90-те години, и особено след 1997 г. България се утвърди не просто като стабилизиращ фактор на Балканите, но и като фактор на активно посредничество, допринасящ съществено към усилията на НАТО и другите международни институции за омиротворяването и стабилизирането на региона. Отказът на новото правителство да продължи тази активност бе ясен, макар и недеklarиран знак за промяна в осмислянето и провеждането на националните приоритети на страната.

Международната дейност на премиера Сакскобургготски започна със срещи – последователно – с премиера на Румъния, президента на Украйна и краля на Йордания. Ако някой може да изведе тенденция на външна политика от този старт – нека се опита... Положителното в тази ситуация все пак беше, че правителството непрекъснато декларира привързаност към двата основни национални приоритета – членството в НАТО и ЕС. В отношенията между България и САЩ – поради полярната разлика в потенциала и международния статус – не би могло да има интензивен дневен ред извън дневния ред на институциите и международните проблеми, еднакво засягащи интересите на двете страни - разширяването на НАТО, стабилността на балканския регион, ефективните действия срещу международната организирана престъпност и – след 11 септември – международния тероризъм. От тази гледна точка най-важният приоритет в развитието на двустранните отношения беше и си остава не просто декларирането на добра воля и външна политика, а провеждането на ефективна вътрешна политика от страна на българското правителство, насочена към осъществяването на общите и за България и за САЩ приоритети.

Общата слабост и некоординираност в действията на кабинета Сакскобургготски съществено забави този процес. Като проблем на първо място

може да се очертае нарастващото влияние на полулегитимните икономически групировки, рекетирани българската държава през по-голямата част от периода 1989-97 г. и ограничени в действията си от правителството на ОДС. Тези групировки, свързани с източните мафиотски мрежи и умеещи да правят бизнес единствено чрез натиск и шантаж върху българската държава накараха известния изследовател на Балканите Робърт Каплан да определи България като “демократия под обсада”. Присъствието на техни изявени лобисти на високи постове в правителството на няколко пъти предизвикаха конфиденциални, но ясни предупреждения както от европейските партньори на страната, така и от официални представители на САЩ. Изявената критичност на представители на американското правителство по повод корупцията в България след 1996 г. днес се превръща в много силно, дори рязко вербализиран приоритет в двустранните отношения, ако обърнем внимание на изказването на Родерик Мур (изпълняващ длъжността посланик в София) на скорошната конференция на ЦИД по проблемите на корупцията и сигурността.

В навечерието на новия кръг от разширяването на НАТО, двустранните отношения между България и САЩ са фокусирани интензивно върху готовността на нашата страна да получи покана за членство. Определено може да се каже, че позициите на Вашингтон по този проблем са много повече “за”, отколкото “против” поканата за България. Очевидно смяната на управляващите и на ниво правителство, и избора на нов президент не са попречили сами по себе си на шансовете на България за членство в НАТО. Разбира се, позициите на вицепрезидента Марин по отношение на Алианса в миналото са предизвикали повишено внимание, както и поставянето на изявени анти-атлантици в позиции на доверени президентски съветници. Общото впечатление от визитите в София обаче на експерти като Джефри Саймън и влиятелни общественици като Брус Джаксън определено насочва проблемите пред поканата за България не към личностите, които провеждат българската политика, а към реалните достижения на страната в подготовката за членство.

Когато премиерът Саксбургготски посети Вашингтон една година след своя предшественик, той сигурно ще трябва да дискутира сериозно следните въпроси, свързани с предстоящата покана за България. Какви са реалните достижения на военната реформа, целяща привеждане на българската армия към оперативна съвместимост със структурите на НАТО. Кога мнозинството в парламента ще предложи и приеме необходимото законодателство, регулиращо статута на специалната информация и специалните служби. Защо официални представители на мнозинството и на кабинета желаят толкова много да затворят достъпа до досиетата на политици и други публични отговорни фигури. Само прозрачността по отношение на миналото може да предотврати контрола на бившите специални служби върху днешните и бъдещи политици, висши военни, служители в системата на сигурността. Кога ще бъде реформирана съдебната система до степен, правеща възможно нормалното функциониране на пазарните отношения и прозрачността на публичните институции. Кога ще бъде сложена

ясна граница между легитимно и неправомерно действие в отношенията между държавата и групировките, които я “обсаждат”.

Това са основните проблеми на ефективното интегриране на България в една сложна, но ефективна система за сигурност, каквато е НАТО. На мястото на българския премиер аз също бих задавал въпроси във Вашингтон. С какви конкретни мерки американското правителство може да подпомогне реформата на българската армия, нейната модернизация, социална адаптация и кадрово развитие. (Междувременно бих поставил на отговорни позиции млади офицери, обучавани в академии на НАТО.) Какви практически мерки за партньорство в ограничаването на международната организирана престъпност могат да бъдат предприети от двете страни, особено предвид крехкостта на българските институции и финансовата мощ на международните криминални мрежи, лесно закупуващи медии, политически машини, политици и цели политически гарнитури. Ще окажат ли САЩ подкрепа на България за участието ѝ в ключови инфраструктурни проекти, като например преноса на каспийски нефт до европейския пазар чрез система от нефтопроводи.

Основният и актуален приоритет на българо-американските отношения е българското членство в НАТО. На базата на това членство България ще бъде в състояние да привлече инвестиции, да гарантира цялостно своята национална сигурност, да играе активна роля в балканския регион като ключов фактор на стабилност. Кое то означава – да бъде надежден съюзник, допринасящ за общата евроатлантическа система за сигурност. В резултат на своите действия по време на кризата в Косово и войната в Афганистан, България вече е съюзник на НАТО и САЩ. Най-важната, най-трудната част от пътя е извървяна успешно. Ще бъде глупаво, ако допуснем политическите лобисти на нашите и международните мафиотски структури, немотивираните военни съветници и висши служители, административната неефективност и управленското безхаберие да обезсмислят достиженията на България и да я оставят извън институционалните очертания на развития демократичен свят.